

VIACSLOVNÉ POMENOVANIA S NÁZVOM FARBY V SLOVENSKOM A V SRBSKOM JAZYKU*

Predmetom nášho výskumu budú viacslovné pomenovania, ktorých súčasťou je biela a čierna farba. Biela a čierna sú farby, ktoré stoja v opozícii a ich najčastejšie konotácie súvisia s ľudským chápaním sveta a jeho delením na protiklady ako: deň-noc, svetlo-tma, dobré-zlé, čisté-špinavé a pod. Biela farba sa zvyčajne spája s kladnými vlastnosťami a čierna s negatívnymi. Pri iných farbách nemôžeme takýto protiklad vyjadriť.

Východiskovým jazykom v našom výskume bude slovenský jazyk. Ťažiskom našej práce je hľadanie ekvivalentov v srbskom s rovnakým lexikálnym významom, ktoré obsahuje tento názov farby, ako aj analýza viacslovných pomenovaní, v ktorých sa použitie uvedených adjektív v oboch jazykoch odlišuje. Materiál pre náš výskum sme excerpovali z výkladových frazeologických slovníkov slovenského a srbského jazyka.

Kľúčové slová: viacslovné pomenovanie, biela farba, čierna farba, slovenský jazyk, srbský jazyk.

The subject of our research will be multi-word names, similes and phraseology which include the colours white and black. White and black are colours that stand in opposition, and their most common connotations are related to the human understanding of the world and its division into opposites such as: day-night, light-dark, good-bad, clean-dirty, etc. The white colour is usually associated with positive qualities and black with negative ones. We cannot express such a contrast with other colours.

The source language in our research will be the Slovak language and we will search for equivalents in the Serbian language with the same lexical meaning that contain these colour names. Likewise, we will analyze multi-word names in which the use of the given adjectives differs in both languages. We will extract the material for our research from descriptive dictionaries of the Slovak and Serbian languages.

Keywords: multi-word naming, white colour, black colour, Slovak language, Serbian language.

V práci sa zameriame na výskum viacslovných pomenovaní v slovenskom jazyku v porovnaní s pomenovaniami rovnakého druhu v srbskom jazyku. Zvolili sme si kontrastívno-komparatívnu metódu. Uvedené spojenia budeme analyzovať zo sémantického hľadiska a takisto z aspektu ich použitia v slovenskom

* Tento príspevok je jedným z čiastkových výsledkov republikového projektu *Diskurzy menšinových jazykov, literatúr a kultúr v juhovýchodnej a strednej Európe* (178017), ktorý financuje Ministerstvo osvety, vedy a technologického rozvoja Republiky Srbsko.

a srbskom kontexte. Východiskovým jazykom pre náš výskum bude slovenský jazyk, potom budeme hľadať paralelné lexikálne jednotky v srbskom jazyku. Takisto si budeme všimnúť aj viacslovné pomenovania, ktoré sa vyskytujú v niektorom zo skúmaných jazykov a nemajú svoje ekvivalenty v druhom jazyku. Korpus sme získali excerpciou z výkladových slovníkov slovenského a srbského jazyka. Zo slovenských zdrojov sme použili elektronické vydania slovníkov z portálu Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied *Krátky slovník slovenského jazyka* (ďalej KSSJ), *Slovník slovenského jazyka* (ďalej SSJ), *Slovník súčasného slovenského jazyka A – G* (ďalej SSSJ). Pre srbský jazyk sme si zvolili *Речник српскога језика* (ďalej PCJ), *Речник српскохрватскога књижевног језика* (ďalej PCKJ) a *Фразеолошки речник* (ďalej ФР), v elektronickej podobe.

Pri excerpcii viacslovných pomenovaní zo slovníkov slovenského jazyka všimli sme si, že sú rozlične spracované. O tom sa píše aj v monografii *Viacslovné pomenovania v slovenčine* (Ološtiak et al. 2015). Okrem iného sa uvádza, že v SSJ (1959 – 1968) a v KSSJ (4. vyd. 2003) viacslovné pomenovania sa spracúvajú v rámci heslových jednoslovných pomenovaní bez osobitného označenia. Autori monografie *Viacslovné pomenovania v slovenčine* uvádzajú, že najkomplexnejšie sa viacslovné pomenovania spracované v SSSJ, osobitným typografickým znakom □ pomenované sú ustálené spojenia a uvedeným znakom sú označené tie spojenia, ktoré si vyžadujú výklad. Ustálené spojenia v SSSJ „sa členia na štyri skupiny: 1) lexikalizované spojenia, 2) terminologické spojenia, 3) viacslovné vlastné mená, 4) frazeológia a paremiológia.“ (Ološtiak et al. 2015: 32). Uvedené viacslovné pomenovania budú predmetom nášho výskumu. Budeme vychádzať z viacslovných pomenovaní uvádzaných v slovníkových heslách lexém, ktoré pomenúvajú farby.

Pri zaraďovaní slov k viacslovným pomenovaniám sme sa opierali o učebnicu *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia* (Ondrus et al. 1980). Uvedení autori uvádzajú: „Ide o pomenovacie jednotky pozostávajúce z viac ako jedného slova, ale vyjadrujúce jednotný celistvý význam. Možno medzi nimi rozoznávať viacslovné pomenovania priame (združené pomenovania),... a nepriame, čiže metaforické (frazeologické jednotky)...význam týchto spojení je celistvý, nie je prostým súhrnom lexikálnych významov jednotlivých komponentov. Tieto spojenia nemožno rozčleniť na menšie jednotky, lebo tým by svoj význam stratili alebo pozmenili. Netvorí sa zakaždým znovu ale fungujú ako celok a majú rovnakú hodnotu ako jednoslovné pomenovania.“ (Ondrus et al. 1980: 8).

Osobitnú skupinu slov v našom výskume tvoria pomenovania z okruhu vlastných mien, ktoré obsahujú názov farby *čierny* a *biely*. Ide o početnú skupinu vlastných mien, ktorá sa vyskytuje v oboch jazykoch.

Z oblasti výskumu farieb v slovenskej a srbskej lingvistiky uverejnené sú viaceré štúdie, v ktorých sa lingvisti danou témou zaoberali v rámci jedného jazy-

ka, alebo kontrastívne vo dvoch alebo viacerých jazykoch. V slovenskej lingvistiky výskum čiernej farby urobila Miroslava Gavurová (2017). V príspevku píše o symbolike farieb, o antonymii viacsovných pomenovaní s farebným komponentom. Antonymia je založená na konotáciách farieb. Uvádza viacsovné pomenovania s komponentom *biely, čierny, červený* v primárnych významoch, v sekundárnych významoch a zaoberá sa aj obraznosťou týchto pomenovaní. Tieto tri farby sú najzastúpenejšie, majú najširšiu databázu viacsovných pomenovaní s farebnými komponentmi. Žltá, zelená, modrá a hnedá v porovnaní s hore uvedenými farbami nie sú až tak frekventované vo viacsovných pomenovaniach. Autorky M. Spišiaková, M. Mocková a E. Smoleňová (2021) porovnávali v španielčine, taliančine a slovenčine chromatické pomenovania s bielou a čiernou farbou. Monografia je rozdelená do siedmich kapitol, v ktorých autorky analyzujú pomenovacie jednotky s komponentom bielej a čiernej farby v troch jazykoch. Uvádzajú rovnaké a čiastočné ekvivalenty v dvoch románskych a typologicky rovnakých jazykoch na pozadí slovenčiny, geneticky aj typologicky odlišnej. Porovnávajú lexikálne jednotky spoločné a rozdielne pre španielčinu a slovenčinu a taliančinu a slovenčinu. Kristína Bobeková (2021) robila analýzu kolokácií s adjektívami čierny a biely v korpusovej báze. Uvedené adjektíva si zvolila na základe frekvenčných údajov z databázy Slovenského národného korpusu. Skúmala verbálne a substantívne kolokáty adjektívno-substantívnych kolokácií. Vo výskume autorka zistila, že komponent farby nie je vždy nositeľom jednoznačnej sémantickej informácie. Pomocou farieb lepšie vyjadríme svoje emócie. Zvlášť je dôležité, v akom kontexte použijeme kolokácie, čo potom následne vplýva na sémantiku.

V srbskej lingvistike popredná lingvistka Milka Ivičová uverejnila štúdiu *O zelenom konju* (1994) v ktorej píše o zelenom koňovi v srbskej a bulharskej ľudovej poézii. O tom, v akom kontexte sa používa uvedené spojenie: pozitívnom – negatívnom. Autorka ďalej uvádza, že v bulharskom jazyku odpradáva lexémou zelený sa označovala nielen zelená farba, ale aj rozličné nuansy. V srbskej literatúre názov farby *zelený* sa priraduje koňovi, je symbolom bohatstva a panovníctva, symbolizuje mladosť, priraduje sa vtákom sokolom ako symbol odvážnosti, ale aj k šabli, meču, puške. Prvotný názov farby v oboch jazykoch sa posúva do úzadia, do popredia sa vysúva mladosť, sila, odvážnosť.

Výskum zo spomínanej oblasti urobila aj Ljudmila Popovičová (1991), ktorá skúmala sémantiku farieb v ruskom, ukrajinskom a srbskom jazyku. Zaznamenala 1400 príkladov na označenie farby. Výskum urobila na korpuse ľudovej poézie dvoch farieb, bielej a čiernej. Vo výskume zistila, že vo všetkých troch jazykoch sa používa približný alebo rovnaký počet lexém.

Danijela Stanić (2012) vo svojom výskume sa zamerala na bielu farbu v rámci syntagiem, ktoré sú použité ako metafory alebo metonymie v básňach Vuka Stefanovića Karadžića. Vo väčšine sa vyskytuje v pozitívnom význame, význam

čistoty, krásy, usilovnosti, schopnosti, zdravia. Na druhej strane biela farba symbolizuje aj vek, starobu – biele vlasy, šediny, biela brada. Rovnako tak biela farba sa spája aj s rastlinným a živočíšnym svetom (biely holub, kvet a pod.). Uvádza príklady z básní, syntagmy, v rámci ktorých biela farba je najčastejšie z morfolo- gického aspektu prídavné meno, ale aj spodstatnené prídavné meno, sloveso, prí- davné meno v tvare superlatívu.

Biely/beo

Podľa *KSSJ* prídavné meno biely má dva významy: I. biely ako prídavné meno (**1.** majúci farbu ako sneh, ako mlieko; **2.** svetlý, belavý, bledý, *op.* čierny); II. biely m. beloch.

Podľa *SSJ* v rámci hesla biely sa uvádzajú významy len ako prídavné meno (**1.** najjasnejšej farby, majúci farbu ako sneh; **2.** jasnej, svetlej farby, svetlý, belavý, bledý **3.** šedivý, sivý; **4.** v zemepisných názvoch). V rámci prvého významu sa uvádza aj význam spodstatneného prídavného mena *spodst. bieli* príslušníci bielej gardy. Podľa *SSSJA – G* je najkomplexnejšie spracované heslo biely. Uvádzajú sa dve heslá lexémy biely. Ako prídavné meno, v rámci ktorého sú tri významy: **1.** majúci farbu snehu, mlieka; **2.** majúci svetlú, bledú farbu; bezfarebný; **3.** ma- júci bielosivú až sivú farbu, šedivý. V rámci druhého hesla biely sa uvádza ako spodstatnené prídavné meno a má štyri významy: **1.** kto má svetlú, bielu farbu pokožky; **2.** hist. príslušník tzv. bielej armády, bojujúci v občianskej vojne v Rus- ku proti Červenej armáde, bielogvardejec; **3.** biela šachová figúrka **4.** publ. hráč v bielom drese.

Na základe významov uvedených v slovníkoch slovenského jazyka v tabuľke č. 1 predkladáme všetky významy, ktoré môže mať lexéma biely.

V srbskom jazyku prídavné meno biely má dva tvary, a to *beli* a *beo*. V slovníkoch, z ktorých sme excerpovali významy, pri hesle *beli* sa odkazuje na tvar *beo*. V *PCJ* sa uvádza šesť významov lexémy *beo*. Každý význam sa člení na ďalšie podvýznamy, najčastejšie ide o vyjadrenie rozličných odtienkov, prostred- níctvom ktorých môžeme vyjadriť belosť (šedý, popolavý, lesklý, žiarivý, jasný a pod.). V *PCKJ* lexéma *beo* má sedem významov. Keď porovnáme významy s *PCJ*, jedine význam *о људима кавкаске расе и њиховој кожи; о биљкама и производима које оне дају*; sa nevyskytuje v uvedenom slovníku.

Lexéma *biely* v slovenčine sa najčastejšie používa na vyjadrenie svetlej far- by objektu, predmetu a pod. Môže ísť o objektívnu belosť, teda farbu zodpove- dajúcu snehu alebo mlieku, alebo o relatívne svetlý odtieň, pričom existujú ob- jekty rovnakej triedy s odlišným sfarbením, napr. materiály, plody, jedlá, nápoje rôznych odtieňov a pod. V takýchto prípadoch sa potom na označenie odlišnosti používajú synonymá prídavného mena biely. Vo funkcii podstatného mena v oboch skúmaných jazykoch sa táto lexéma vzťahuje na osoby, ktoré majú bielu pokož-

ku, na príslušníkov bielej armády, alebo na hráčov v bielom drese. Okrem toho sa používa aj na pomenovanie bielej šachovej figúrky. Zhoda významu *biely* v dvoch porovnávaných jazykoch je v šiestich významoch. V srbsčine prídavným menom *бео* sa pomenúva všetko to, čo má farbu snehu alebo mlieka, lesklé, svetlé a vždy je v protiklade s tmavou farbou. Vyskytujú sa dva významy, ktoré nemajú svoj ekvivalent významu v slovenčine, a to v botanickej a zoologickej terminológii a tretí význam, keď ide o obrazné pomenovanie. Ak si dôkladnejšie pozrieme slovník slovenského jazyka, v rámci prvého významu sa uvádzajú aj príklady na botanické a zoologické názvy ako *fialka biela*, *medved' biely* a pod. Ako osobitný význam sa neuvádza, ale aj tu môžeme konštatovať zhodu v rámci hesla *biely* v týchto dvoch jazykoch. Pri treťom význame v srbsčine sa obrazné vyjadrenie vzťahuje na česťnosť, nevinnosť, pozitívne vlastnosti a štvrtý význam prázdny, nepopísaný, vymazaný cenzúrou má svoj ekvivalent v slovenčine, *biele miesta* (Hvišč et al. 1991).

Slovenský jazyk	Srbský jazyk
biely ¹	бео
1. majúci farbu snehu, mlieka;	1. а. који је боје снега, млека и сл. б. сарађен од камена шакве боје или окречен таквом бојом; уопште који се белином истиче од средине, позадине: в. сед, пепељаст; сребрнаст; сјајан: г. светлоплав, светао д. који је светле, отворене боје у односу на нешто тамне боје исте врсте;
2. majúci svetlú, bledú farbu; bezfarebný	2. а. светао, сјајан, блештав; усијан, ужарен: б. јасан, видан; светао, пун светлости, обасјан светлошћу;
3. majúci bielosivú až sivú farbu, šedivý;	3. фиг. а. чедан, невин, безгрешан, частан; б. добар, позитиван у моралном смислу (обично уз "црн" као супротност): в. срећан, пријатан, г. оптимистички, ведар;
biely ² (substantivizované adjektívum)	4. а. празан, неисписан; брисан од стране цензуре; б. који је без тачака, празан (о доминама);
1. kto má svetlú, bielu farbu pokožky; syn. beloch;	5. (одр.) саставни део појединих назива, обично ботаничких и зоолошких термина;

<p>2. hist. príslušník tzv. bielej armády, bojujúci v občianskej vojne v Rusku proti Červenej armáde, bielog-vardejec;</p>	<p>б. (одр.) у именичкој служби а. м пол. 1) контрареволуционар; противник комунистичке револуције; 2) јек) в. бјелаш. б. м онај који је обучен у бели дрес (спортиста); в. м онај који игра белим фигурама (у шаху); г. с бело одело, бела одећа; д. ж мед. в. беона; (1). ђ. с беоњача; е. с бела скрама на језику; ж. с фиг. оно што је добро, позитивно, лепо;</p>
<p>3. biela šachová figúrka;</p>	
<p>4. publ. hráč v bielom drese</p>	
<p>5. v zemepisných názvoch</p>	

Tabuľka č. 1

Viacslovné pomenovania

Slovenský jazyk	Srbský jazyk	Slovenský jazyk	Srbský jazyk
biely chlieb	бели хлеб	biele víno	бело вино
biela múka	бело брашно	biele pečivo	бело пециво
biela káva	бела кафа	biela rasa	бела раса
biely cukor	бели шећер	biele zlato	бело злато
biele korenje	бели бибер	biele mäso	бело месо
biela technika	бела техника	biele krvinky	бела крвна зрнца
biela brada	бела брада	biela hmota	бела маса
biela vlajka	бела застава	biele Vianoce	бели Божић
biela ryba	бела риба	biela čokoláda	бела чоколада
biela šachová figúra	бела шаховска фигура	biela ovca	бела овца
biely jogurt	бели јогурт	biele vlasy	бела коса
biely oblak	бели облак	biely bod	бела тачка
biela palička	бели штап	biely šport	бели спорт (тенис)
beloch	белац	biely prášok (heroín)	бели прах
biela kniha	бела књига	biele goliere	беле крагне
biely opasok (džudo)	бели појас	biela holubica	бели голуб
biela nevesta		–	бели лук

Tabuľka č. 2

Biela farba symbolizuje čistotu, pokoj, mier, dobro. *Biela holubica* – *бели голуб* symbolizuje lásku, čistotu a spojenie srdc dvoch ľudí. Je symbolom mieru, pozitívnych vlastností, prejavom láskavosti a odpustenia. *Biela vlajka* – *бела застава* tiež symbolizuje uzavretie mieru, zmierenie, ústup. *Biela nevesta* je tiež symbolom čistoty, lásky. Pomenovanie *biele goliere* – *беле крагне* takisto môžeme zaradiť k pozitívnym vlastnostiam z toho aspektu, že pomenúvajú zamestnancov v riadiacich funkciách a v správnom aparáte, ale iba v tom kontexte, že nerobia nejakú manuálnu špinavú prácu.

Keď ide o označenie potravín, vyskytuje sa spojenie v oboch skúmaných jazykoch: *biely chlieb* – *бели хлеб*, *biela múka* – *бело брашно*, *biele korenie* – *бели бибер*, *biele mäso* – *бело месо*, *biele pečivo* – *бело пециво*, *biely cukor* – *бели шећер*. Pri pomenovaní potravín má dôležitú úlohu farba. Vo väčšine prípadov je biela v opozícii k čiernej farbe: *čierne chlieb*, *múka*, *korenie*. V protiklade k bielemu pečivu máme najčastejšie *tmavé pečivo*, k *bielemu mäsu* máme *červené mäso* a k *bielemu cukru* *hnedý cukor*. Do radu potravín zaraďujeme aj *bielu rybu* – *бела риба*. V srbčine sme vyexcerpovali aj pomenovanie *плава риба* ku *бела риба*. Uvádza sa, že *плава риба* obsahuje viacej tuku, ktorý je rozložený po celom tele. Pri viacslovnom pomenovaní *biela čokoláda* – *бела чоколада* pomenovanie vyplynulo z farby čokolády. V oboch kultúrach sa používajú združené pomenovania *biela káva* – *бела кафа*, *biele víno* – *бело вино*. Aj k združenému pomenovaniu *biela káva* jestvuje antonymum z hľadiska farby *čierna káva* – *црна кафа*, k *bielemu vínu* v slovenčine ako antonymum je najčastejšie *červené víno*. Združené pomenovanie *čierne víno* sa používa v spojení *ríbezľové víno čierne*. V srbčine k bielemu vínu máme *čierne víno*: *бело вино* – *црно вино*.

To, čo súvisí s ľudským organizmom, pomenovanie z oblasti anatómie, je zastúpené v oboch jazykoch: *biele krvinky* – *бела крвна зрна*, *biela hmota* (mozgu a miechy) – *бела маса*. Biele krvinky sa vyskytujú v opozícii k červeným krvinkám.

Reálie, ktoré sú bielej farby v porovnaní s tmavou, respektíve čiernou farbou rovnakého druhu, sú zastúpené v oboch jazykoch: *biely oblak* – *бели облак*, *biela šachová figúra* – *бела шаховска фигура*, *biela rasa* – *бела раса* (vyznačujúca sa svetlou pleťou).

Pri združenom pomenovaní *biela technika* – *бела техника* možno konštatovať, že nie všetky prístroje patriace do tejto triedy sa vyznačujú bielou farbou. Nie všetky kuchynské spotrebiče, práčky, chladničky, sušičky na bielizeň a pod. sú bielej farby.

Z oblasti športu v oboch kultúrach poznáme viacslovné pomenovanie *biely šport* – *бели спорт*. V slovenčine toto slovné spojenie označu-

je lyžovanie alebo tenis, kým v srbčine vo väčšine prípadov tenis. Spojenia *biely bod* – *бела тачка* sú tiež z oblasti športu. Ide o miesto, z ktorého sa vykonáva pokutový kop vo futbale.

Biela kniha (pol.) – *бела књига*, dokument zdôvodňujúci stanovisko štátu k závažným otázkam. Združené pomenovanie *biele zlato* má svoj ekvivalent v srbčine *бело злато*, neexistuje antonymum s farbou čierny, ale žlté zlato.

V prenesenom význame sa používa spojenie *biele Vianoce* (zasnežená krajina počas Vianoc). V srbčine uvedené spojenie sa neuvádza v slovníkoch, ale sa bežne používa v rozličných spojeniach.

V botanických a zoológických názvoch a termínoch v oboch jazykoch sa vyskytujú spojenia s prídavným menom biely: *fialka biela* – *бела љубичица*, *imelo biele* – *бела имела*, *lekno biele* – *бели локвањ*, *borovica biela* – *бели бор*, *bocian biely* – *бела рода*, *medveď biely* – *бели медвед*. V slovenčine najčastejšie prídavné meno má postponovú funkciu, vyskytuje sa za podstatným menom, kým v srbčine prídavné meno biely stojí pred podstatným menom, ktoré bližšie rozvíja. Srbské viacslovné pomenovanie *бели лук* má v slovenčine svoj ekvivalent, ale súčasťou pomenovania nie je prídavné meno biely a nejde o viacslovné pomenovanie: *бели лук* – *cesnak*. V srbčine sa vyskytuje aj spojenie *бели гавран*, kým v slovenčine sme zaznamenali len spojenie *havran čierny*.

Viacslovné vlastné mená

Slovenský jazyk	Srbský jazyk	Slovenský jazyk	Srbský jazyk
Biela sobota	Бела субота	Biely dom	Бела кућа
Biela ruka	Бела рука	Biele Karpaty	Беле Карпате
Biele hnutie	Бели покрет	Biele more	Бело море
Bieli otcovia	–	–	Бела недеља
Biela stopa SNP	–	–	Бели Манастир
Biely Váh	–	–	Бела Црква
Biely Kameň	–	Biely Potok	–
		–	Бела Паланка

Tabuľka č. 3

Prídavné meno *biely* je aj súčasťou viacslovných pomenovaní vlastných mien. V slovenčine poznáme spojenie *Biela sobota* na pomenovanie dňa, soboty pred Veľkou nocou. Názov pravdepodobne súvisí s umývaním a čistením príbytkov a prípravou na Veľkonočnú nedeľu. V srbčine sa tiež vyskytuje spojenie *Бела субота*, lenže sa nevzťahuje na uvedené obdobie ako v slovenčine, ide o sviatok, ktorý sa oslavuje v niektorých dedinách v južnom Srbsku. V srbčine sme zaznamenali spojenie *Бела недеља*. Uvedené obdobie sa vzťahuje na týždeň pred Veľkou nocou. Posledný deň v tomto týždni je pomenovaný *Покладе* (to, čo je v slovenčine *Biela sobota*). *Biely dom* – *Бела кућа* označuje sídlo amerického prezidenta a v prenesenom význame americkú vládu. *Biele hnutie* (vojenské politické hnutie v Rusku 1917 – 1923) – *Бели покрет*. *Bieli otcovia* – (katolícky rád založený s cieľom rozvíjať misijnú činnosť a bojovať proti obchodu s otrokmi, Spoločnosť misionárov Afriky) nemá v srbčine svoj ekvivalent. Prídavné meno *biely* je aj súčasťou viacslovných vlastných mien mimo Srbska a Slovenska: *Biele Karpaty* – *Беле Карпате*, *Biele more* – *Бело море*. V Slovenskej republike sú aj viacslovné vlastné pomenovania, ktorých súčasťou je prídavné meno *biely*: *Biely Potok*, *Biely Váh*, *Biely Kameň* (zrúcanina hradu pri Svätom Jure v Slovenskej republike), *Biela stopa SNP* – preteky v behu na lyžiach konané od r. 1974. Uvedené vlastné mená nemajú svoj ekvivalent v srbčine. Rovnako tak aj reálie zo srbského prostredia *Бела Црква*, *Бели Манастир*, *Бела Паланка* a pod. nemajú svoj ekvivalent v slovenskom jazyku.

V slovenčine sa vyskytujú aj spojenia s preneseným významom v spojení s prídavným menom *biely*: *biely pas* (umožňujúci odchod do hociktojej krajiny), *biely kôň*, *biela smrť* (v snehu, v lavíne, v snehovej fujavici), ktoré nemajú svoje ekvivalenty v srbčine. *Biely kôň* je slangové označenie pre nastrčenú osobu, ktorá prepožičia svoje meno na ekonomickú trestnú činnosť. Za ním sa schováva skutočný páchatel' daňových podvodov alebo zakladateľ fiktívnych firiem. Je to bezúhonný človek nastrčený členmi organizovaného zločinu pri nelegálnych obchodoch.

Srbské viacslovné spojenie *бели лист хартије* (nepovolené cenzúrou) nemá svoj ekvivalent v slovenčine s prídavným menom *biely*. Prídavné meno *biely* sa používa vo viacslovnom spojení v prenesenom význame *biele povolanie* (o mlynároch a lekároch) – *бело одело*.

Chromatizmus *biely* symbolizuje niečo čisté, nevinné, pozitívne, vo väčšine prípadov nesie pozitívne konotácie. Negatívny význam, negatívnu konotáciu má spojenie *biela smrť* – *бела смрт*, zapríčinená zamrznutím alebo predávkovaním drogami.

Frazeologizmy

Slovenský jazyk	Srbský jazyk
biely ako krieda	бео као креда
biely ako sneh/mlieko/smrť/stena/jabloň	бео као снег/млеко
biely ako alabaster	бео као алабастер
ani biele, ani čierne; ak nie čierne, biele; povedz už raz či čierne, či biele	ни бело ни црно/нит смрди, нит мирише/бело или црно
biela vrana	бела врана
biele miesta	–
mať/dať niečo čierne na bielom	имати (што) црно на беломе
robiť z čierneho biele/z bieleho čierne	–
biely ako holub	бео као голуб
Martin prišiel na bielom koni	–
za bieleho dňa	у по бела дана
–	плести беле
nevedieť ústa otvoriť	ни беле (не рећи, проговорити)
–	бити на белом хлебу
ani za necht; ani pod necht	ни бело испод нокта
–	чувати беле паре за црне дане
biela ako kvet	–
biela tvár ako ľalia a v nej dve ruže	–
biela tvár ako mliečko/sneh	–
dieťa biele ako húsatko	–
v bielej farbe čierne fľaky hľadá	–
–	ни беле не види
za bieleho dňa	бели дан
slamená vdova	бела (сламната) удовица/ удовац
princ na bielom koni	принц на белом коњу

Tabuľka č. 4

Väčšina frazeologizmov v slovenčine, ktoré sme uviedli, má svoj ekvivalent v srbskom jazyku. Vyjadruje základný význam, bielu farbu, čistotu, pozitívne vlastnosti, prirovnáva ku bielej farbe: *biely ako holub* (veľmi šedivý, bielovlasý). Ak sa o niečom nemôžeme presne vyjadriť, používame ustálené spojenie *ani biele, ani čierne* (nevyhranené, nejednoznačné z hľadiska vlastností). Oproti tomu, ak je niečo jasné, vyjadríme to spojením *mať niečo čierne na bielom* (jasne, zreteľne napísané). To, že je niečo zriedkavé, zvláštne, vyjadruje frazeologizmus *biela vrana*. Odrazom sledovania počasia v regióne je ustálené spojenie *Martin prišiel na bielom koni*. V srbskej kultúre sa nevyskytuje podobné ustálené spojenie. Ustálené spojenie *ни бело испод нокта* v slovenčine poznáme ako *ani za necht; ani pod necht*.

Čierny/црн

Slovenský jazyk	Srbský jazyk
čierny ¹ -na, -ne 2. st. černejší	црн, црна, -о (комп. црњи) (супр. бео)
1. majúci farbu sadze, uhlia; op. biely;	1. а. који је боје угљена или чађи: б. који је обучен у одело те боје (о калуђеру).
2. majúci tmavé zafarbenie, tmavší odtieň; syn. tmavý: <i>čierny chlieb</i> ;	2. а. који је тамне пути, црномањаст, црмпураст: б. разг. опаљен, преплануо од сунца
3. ktorý je plný nešťastia, smútku, obáv; syn. smutný, chmúrny: <i>čierny deň</i> ;	3. нечист, прљав, замазан:
4. symbolizujúci smrť, úmrtie, smútok; syn. smútočný;	4. који је без светлости, мрачан, таман:
5. nevyhovujúci požiadavkám spoločenských noriem najmä z hľadiska morálky, etiky; syn. nemorálny, nečestný	5. који је тамније, затвореније боје него нешто друго исте врсте:
6. znásobujúci negatívnu vlastnosť niečoho zlého, veľmi veľký: <i>čierna zrada</i> ;	б. фиг. тешко подношљив, тежак, мучан; тужан, жалостив: б. мрзак, одвратан; злокобан, кобан: в. несрећан, јадан: г. рђав, зао: црни душманин. д. (уз именице :које значе нешто зло, неповољно, негативно) врло велик, тежак, страшан: црни грех

7. ktorý nie je dovolený; ktorý prináša nelegálny zisk; ktorý využíva nedovolené postupy na vlastné obohacovanie; pokútny: <i>čierna práca</i> ;	7. (одр.) сасшавни део назива биљних и животињских врста:
8. hovor. patriaci k černochoch, príslušníkom negroidnej rasy; syn. černošský;	
9. hovor. patriaci k Rómom, príslušníkom etnickej skupiny indického pôvodu rozptýlenej po	
10. založený na útočnom nacionalizme, na rasovej neznášanlivosti; symbolizujúci fašizmus, rasizmus	
čierny² -eho pl. N -ni m.	
1. hovor. človek tmavej pleti patriaci k negroidnej rase, černoč;	8. (у им. служби) 1) м а) црномањаст, црмпураст мушкарац. б) играч у шаху који игра црним фигурама. в) враг, ђаво, нечастиви. 2) ж а) црномањаста, црмпураста жена. б) црна кафа. в) црна длака: немати ниједне црне. 3) с а) црна одећа, црнина: носити црно, облачити се у црно. б) црна боја: писмо уоквирено црним.
2. hovor. príslušník etnickej skupiny indického pôvodu rozptýlenej po celom svete, Cigán, Róm;	
3. šach. čierna šachová figúrka; op. biely;	
4. stúpenec režimu založeného na diktatúre, na potláčaní občianskych slobôd, na útočnom nacionalizme, fašista, rasista	

Tabuľka č. 5

Väčšina explikovaných významov slovenského prídavného mena *čierny* a jeho paralela *црн* sa v srbskom jazyku zhodujú. *SSSJ* uvádza 14 významov čiernej farby, v srbcine sa uvádza 8 významov, ale pritom sa uvádzajú aj tzv. podvýznamy. Okrem farebnej charakteristiky (farby uhlia), resp. príznaku tmavej farby sa v oboch jazykoch realizujú predovšetkým negatívne konotácie spojené s nedostatkom

svetla (ponurý, smutný, ťažký, bolestivý, chmúrny, nešťastný, pesimistický) alebo s negatívnym hodnotením objektu, udalosti, legálnosti a pod. súvisiace s nešťastím, výrazne negatívnym, pokútnym, nemorálnym, nedovoleným, zakázaným a nečestným ľudským konaním: *čierny obchod, čierne ceny, čierna listina, čierna ekonomika*. Prídavné meno *čierny* symbolizuje smrť, úmrtie, smútok: *čierna zástava, chodiť v čiernom, nosiť čiernu stužku, čierny anjel*. V slovenčine sa uvádza aj význam prislúchajúci k černocho a Rómom, kým v srbčine sa uvádza iba farba pleti, jednotlivé etniká nie sú menované. Významy, ktoré sa vyskytujú v slovenskom výklade a v srbčine ich nenachádzame, sú dva: nepovolená práca, nelegálne postupy a 2. založený na útočnom nacionalizme, na rasovej neznášanlivosti; symbolizujúci fašizmus, rasizmus.

V slovenčine a srbčine prídavné meno *čierny* je súčasťou botanických a zoológických názvov: *baza čierna, ľulok čierny, vrana čierna, labuť čierna – црни бор, црни grab, црни лук, црни орао, црни мрав*. V botanických a zoológických pomenovaniach prídavné meno *čierny* má najčastejšie postponovú pozíciu, vyskytuje sa vo funkcii nezhodného prívlastku.

Slovenský jazyk	Srbský jazyk	Slovenský jazyk	Srbský jazyk
čierne oči	црне очи	čierna/hnedá pokožka	црна кожа
čierne vlasy	црна коса	čierny pás (v džude, v karate)	црни појас
čierne uhlie	црни угаљ	čierny Peter	црни Петар
čierny chlieb	црни хлеб	čierne kovy hut.	црни метали
čierna múka	црно брашно	čierna diera astron.	црна рупа
čierne ríbezle	црне рибизле	čierne divadlo div.	црно позориште
čierne korenie	црни бибер	čierny pluk hist.	–
čierne olivy	црне маслине	čierne zlato	црно zlato
čierny kaviár	црни кавијар	čierny obchod	–
čierna káva	црна кафа	čierny piatok	црни петак
čierne pivo	црно пиво	čierna smrť	црна смрт
čierny čaj	црни чај	čierne myšlienky	црне мисли
–	црна чоколада	–	црна судбина
–	црни лук	čierna skrinka	црна кутија
čierna šachová figúrka	црна шаховска фигура	čierna mágia	црна магија
čierna technika	црна техника	čierna listina	црна листа

čierna čísla	–	čierna kniha	–
čierna vlajka/ zástava	црна застава	čierna prsty	–
čierna stavba	објекат изграђен на црно	čierna konto	црни фонд
čierna práca	рад на црно	čierny alkohol	–
čierny obchod	трговина на црно/црно тржиште	čierny pasažier	–
čierny Amer- ičan	–	–	црни лук
čierny kontinent	–	horká/tmavá čokoláda	црна čokoláda

Tabuľka č. 6

Základný význam čiernej farby v oboch jazykoch je farebná charakteristika. Vo väčšine prípadov sa uvádza v protiklade s bielou farbou: *čierna oči* – *црне очи*, *čierna vlasy* – *црна коса*. V oblasti gastronómie čiernou farbou sa pomenúvajú vlastnosti potravín podľa farby, tmavé zafarbenie, tmavší odtieň: *čierny chlieb* – *црни хлеб*, *čierna múka* – *црно брашно*, *čierna ríbezle* – *црне рибезле*, *čierna korenie* – *црни бибер*, *čierna olivy* – *црне маслинке*, *čierny kaviár* – *црни кавијар*. Pri bielej farbe sme uviedli, že sa vo väčšine prípadov vyskytujú tieto produkty ako antonymá ku bielej farbe. Pri ríbezli okrem čiernej rozlišujeme červenú a bielu, pri korení okrem bieleho a čierneho je aj zelené. Pri olivách ku čiernym ako protiklad sú zelené olivy, kaviár je okrem čierneho a bieleho aj červený. Z nápojov v ustálenom spojení sa vyskytujú *čierna káva* – *црна кафа*, *čierny čaj* – *црни чай*, *čierne pivo* – *црно пиво*. V slovenčine sa vyskytuje aj spojenie tmavé a svetlé pivo. V srbsčine máme *црно вино*, kým v slovenčine poznáme *červené víno* ako protiklad k *bielemu vínu*. Podľa farebnej charakteristiky rozlišujeme v domácnosti elektrotechnické spotrebiče tmavej alebo čiernej farby (televízory, kamery, zvukové prijímače alebo prehrávače) *čierna technika* – *црна техника*. Niekedy pomenovanie *čierna technika* ani nevyplýva z farby, lebo uvedené prístroje nemusia byť čiernej farby. Bežne sa používa združené pomenovanie *čierna skrinka* – *црна кутија* (záznamové zariadenie o priebehu letu, palubný zapisovač, v súčasnosti aj o priebehu jazdy pretekárskeho automobilu, motoriky). Aj v oblasti hutníctva poznáme viacslovné pomenovanie *čierna kovy* – *црни метали* podľa tmavej farby. Združené pomenovanie *čierna zlato* – *црно zlato* v oboch jazykoch sa používa na označenie uhlia a ropy. V astronómii poznáme *čierna diera* –

црна пупа (objekt vo vesmíre). V oblasti divadelníctva je bežné združené pomenovanie *čierne divadlo* – *црно позориште*. Herci sú odetí do čierneho, pohybujú predmetmi na tmavom pozadí a zapojené sú aj svetelné efekty. Aj pomenovanie *čierny pluk* dostalo svoje meno podľa farby oblečenia žoldnierskeho vojska kráľa Mateja Korvína. Keď ide o tmavšie zafarbenie, používa sa aj spojenie *čierna/hnedá pokožka* – *црни тен* (vrátili sa z dovolenky čierni, opálení), ale používa sa aj hnedá farba opáleného tela ako antonymum k spojeniu biela pokožka.

Čierna farba vo viacslovných pomenovaniach nemusí byť označením farebnej charakteristiky, môže mať prenesený význam, označenie niečoho negatívneho, nešťastného, smutného, strašidelného, plného obáv a pod. Tak viacslovné pomenovanie *čierna kronika* – *црна хроника* sa používa na označenie špeciálnych rubriík v periodikách, ktoré zaznamenávajú tragické udalosti. Spojením *čierny humor* – *црни хумор* sa pomenúvajú prostriedky, ktoré vyvolávajú smiech, ale v podstate nie sú smiešne. *Čierny piatok* – *црни петак* sa používa na označenie zlého, neúspešného dňa. V srbčine sa vyskytlo aj spojenie *црна година*. *Čierna smrť* – *црна смрт* sa používa na označenie plúcneho moru v stredoveku, *čierne myšlienky* – *црне мисли* sú pesimistické myšlienky. V srbčine sa používa spojenie *црна тачка* na označenie časti úseku cesty, kde sa často stávajú dopravné nehody. Ekvivalent v slovenčine s prídavným menom čierny sa bežne nepoužíva, ale úsek dopravných nehôd. V srbčine sa používa aj spojenie *црна судбина*, kým v slovenčine pre neprajný osud sa používa spojenie trpký, smutný, zlý, neprajný osud a pod. *Čierna vlajka/zástava* – *црна застава* v oboch jazykoch a kultúrach symbolizuje smútok, tiež môže byť znakom agresie, ako aj vyhlásenia vojny. *Čierne šaty* môžu symbolizovať smútok (nosiť čierne oblečenie na znak smútku po blízkom zosnulom človekovi), ale nemusí to tak byť vždy. Môžu byť aj farbou elegancie, lebo sa nosia pri slávnostných príležitostiach alebo v diplomatickom prostredí.

Viacslovné pomenovania s prídavným menom *čierny* môže označovať aj niečo, čo je nepovolené, s negatívnym významom v akomkoľvek kontexte. *Čierne konto* – *црни фонд* (utajená suma peňazí pred niekým), *čierna stavba* – *објекат изграђен на црно*, *čierna práca* – *рад на црно* (bez pracovnej zmluvy), *čierny obchod* – *трговина на црно/црно тржиште* (tajný obchod so zakázaným obchodom), *čierny alkohol* (vyrobený načierno), *čierny pasažier* (bez cestovného lístka). K posledným dvom spojeniam v slovenčine sa v srbčine nevyskytuje spojenie s prídavným menom *čierny*.

Čierna farba nemusí vždy označovať negatívne vlastnosti, smútok, nešťastie. *Čierne čísla* v ekonomike sú vyjadrením kladného hospodárenia oproti červeným číslam, ktoré naznačujú stratu, negatívne hospodárenie.

V športovej terminológii určitý stupeň ovládania bojových umení (aikido, karate) predstavuje *čierny pás* – *црни појас*. V oblasti hier v karty je zaužívané spojenie *čierny Peter* – *црни Петар*.

Čierna farba sa používa aj v spojeniach, ak sa niečo vymyká zo spoločenských noriem, z hľadiska morálky a etiky. Znovu ide o negatívnu konotáciu, niečo zlé, nečestné, nemorálne. *Čierna listina* – *црна листа* nie je pomenovaná podľa farby, ale ide o zoznam ľudí, ktorí sú nebezpeční, vinní alebo nevyhovujúci spoločenským normám. Negatívne konotácie vyjadrujú aj spojenia *čierna mágia* – *црна магија* (magické postupy so zameraním na zlé ciele), *čierna kniha* (zachytávajúca nesprávne postupy), *čierne prsty* (zlodejské).

Čierna farba s významom *čiernej rasy* je synonymom černošský: *čierny študent*, *čierny Američan*, *čierna manekýnka*, *čierna poézia*, *čierna hudba*. Spolu s černochochmi sú podľa farby pleti zaradení aj Rómovia.

S negatívnou konotáciou čiernej farby súvisí význam, ktorý je založený na nacionalizme, na rasovej neznášanlivosti, symbolizujúci fašizmus, rasizmus: *čierny teror*, *čierna totalita*.

Pri niektorých viacslovných pomenovaniach čierna farba vôbec nesúvisí s predmetom, vecou. Tak v srbčine máme združené pomenovanie *црни лук*, ktorý nie je čiernej farby. V slovenčine nemá svoj ekvivalent s prídavným menom čierny, ale ide o jednoslovné pomenovanie cibul'a. V srbčine antonymum k *црни лук* je *бели лук*, ktorý dostal pomenovanie podľa bielej farby, ale v slovenčine je to znova jednoslovné pomenovanie cesnak. Aj *црна чоколада* nemá v slovenčine svoj ekvivalent s chromatizmom čierne, ale používa sa pomenovanie *horká/tmavá čokoláda*.

Viacslovné vlastné mená

Slovenský jazyk	Srbský jazyk	Slovenský jazyk	Srbský jazyk
Čierny Váh	–	Čierna Hora	Црна Гора
Čierne more	Црно море	–	Црна рука
čierne Vianoce	–		

Tabuľka č. 7

Prídavné meno *čierny* je aj súčasťou viacslovných pomenovaní vlastných mien. V slovenčine poznáme viac miestnych názvov, ktoré obsahujú vo svojom pomenovaní chromatizmus čierny: *Čierny Balog*, *Čierny Brod*, *Čierny Potok* a pod. Okrem toho sa vyskytuje aj v pomenovaní rieky *Čier-*

ny *Váh*. Spojenie čierne *Vianoce* označuje Vianoce bez snehu. V slovenskom a srbskom jazyku čierna farba je zastúpená aj v propriu *Čierna Hora* – *Црна Гора*. V srbčine sa vyskytuje aj v spojení *Црна рука* ako historické pomenovanie pre politickú organizáciu proti Aleksandrovi Obrenovičovi.

Frazeologizmy

Slovenský jazyk	Srbský jazyk
čierny ako atrament/kavka/kominár/sadza/smola/vrana/čad/čert/murín	црн као гавран/мастило
čierny ako Cigán/černoch	црни Циганин
ani biele ani čierne	ни црно ни бело
čierna ovca	црна овца
čierny ako uhoľ/ako noc, tma, čert, smola, kolomaž, sadza, havran, zem, žúžoľ	црн као гар (као ноћ, ђаво, катран, чађ, гавран)
čierni baróni	–
čierna ovca	црна овца
čierna pani	завити некога у црно
čierna práca/robotata	радити на црно
čierne chmáry, mraky	–
čierny bod	–
čierny kôň	–
čierna zem ho kryje/pokrýva al. leží v čiernej zemi	црна земља некога крије
dívať sa na svet čiernymi okuliarmi/vidieť svet cez čierne okuliare	гледати кроз црне/тамне наочаре
zapísať niečo čiernou kriedou do komína	–
prepadnúť sa pod čiernu zem	–
robiť z čierneho biele, z bieleho čierne	–
rozoznať biele od čierneho	разликовати бело од црног
trafiť do čierneho	–
vidieť veci v čiernom svetle	видети све црно
vidieť všetko v najčiernejších farbách	приказати црним бојама
zbit'/zdrať niekoho, až bude čierny	–
znieť niekoho pod čiernu zem	–
zostal mu v rukách čierny Peter	–
cez cestu mu prebehla čierna mačka	црна мачка пређе пут
potme je každá krava čierna	–
–	беле паре за црне дане
mať/dať niečo čierne na bielom	имати што црно на беломе
–	далеко некоме црна кућа
–	загрлила је некога црна земља

–	и за црнога ђавола
–	црни глас
–	човек црна образа
čierne pod nechtami	црно под ноктом
darmo hrniec čierny umývaš	–
oči čierne ako trnky	–

Tabuľka č. 8

Ak chceme vyjadriť, že je niečo čiernej farby, v oboch jazykoch prirovnávame ku predmetom, veciam, osobám alebo zvieratám, ktoré sú čiernej farby (*čierny ako vrana – црн као гавран*). Prirovnania sa využívajú ako prostriedok na farebnú charakteristiku objektov bez negatívnej asociácie. Prirovnaním sa vyjadruje intenzita čiernej/tmavej farby objektov, vecí, výzor človeka (oči, vlasy a pod.). Prirovnávame aj k ľudskej rase alebo etniku čiernej farby (*čierny ako Cigán/černoch – црни Циганин*) alebo na označenie ľudí s negatívnymi vlastnosťami. Ak niečo nie je nevyhranené, používa sa ustálené spojenie *ani biele ani čierne – ни црно ни бело*. V slovenčine sa vyskytlo aj ustálené spojenie *čierni baróni* (v 50. rokoch 20. stor. vojaci základnej služby pokladaní za politicky nespoľahlivých), ktoré nemá svoj ekvivalent v srbskom jazyku. Niečo neželané, nepodarené, znevažované vyjadrujú frazeologizmy: *čierna ovca – црна овца*; o nelegálnosti nám hovorí frazeologizmus *čierna práca/robotata – радити на црно*. Niečo jasné a zrozumiteľné vyjadruje frazeologizmus *mať niečo čierne na bielom, dať niečo čierne na biele – имати што црно на беломе*. Pesimistický pohľad na svet vyjadruje spojenie *dívať sa na svet čiernymi okuliarmi/vidieť svet cez čierne okuliare – гледати кроз црне наочаре, vidieť veci v čiernom svetle – видети све црно*; smútok, smrť, koniec života sú obsiahnuté vo frazeologizmoch: *čierna zem ho kryje/pokrýva, leží v čiernej zemi* (zomrel, je po smrti) – *загрлила је некога црна земља, čierna rani – црна земља некога крије*. Ťažkosti, problémy, tajomnosť sú obsiahnuté v spojeniach: *čierne chmáry, mraky; čierny kôň*. Ak je niečo nezvyčajné, málo dôležité, vyjadruje sa spojením *zapísať niečo čiernou kriedou do komína*. Pozitívne konotácie s čiernou farbou majú spojenia *rozoznať biele od čierneho; trafiť do čierneho*.

Biela a čierna sú farby, ktoré stoja v opozícii a ich najčastejšie konotácie súvisia s ľudským chápaním sveta a jeho delením na protiklady ako: deň-noc, svetlo-tma, dobré-zlé, čisté-špinavé a pod. Biela farba sa zvyčajne spája s kladnými vlastnosťami a čierna s negatívnymi. Pri iných farbách nemôžeme takýto protiklad vyjadriť.

Biela farba v oboch skúmaných jazykoch slúži na pomenovanie farebného odtieňa podobného mlieku alebo snehu. Okrem toho biela farba symbolizuje čistotu, nevinnosť, pozitívny postoj, dokonalosť. Je symbolom jasnosti, vznešenosti, mieru, pokoja, pokory a neutrality. Biela farba len zriedkakedy prináša negatívne významy (*biela smrť, biely prášok*).

V botanických a zoológických názvoch a termínoch v oboch jazykoch sa vyskytujú spojenia s prídavnými menami biely a čierny. Obidve farby sa vyskytujú aj pri pomenovaniach potravín.

Čierna farba je chápaná ako protiklad a opak bielej. Čierna farba symbolizuje smútok, stratu, beznádej, zúfalstvo, špinu, ilegality, farbu ľudskej rasy, hnev, tajomstvo, často niečo strašné, negatívne. Čierna farba symbolizuje aj nemorálnosť, nečestnosť, zlé skutky. Taktiež symbolizuje nelegálny zisk, niečo, čo nie je povolené, ilegality. V ojedinelých prípadoch je čierna farba aj nositeľom pozitívnych, kladných vlastností (*čierne šaty* – elegantné; *čierne čísla* – pozitívne čísla).

Nie všetky ustálené spojenia s názvom farby majú svoj ekvivalent v druhom jazyku. Kvôli priestorovému obmedzeniu sme neuvádzali všetky ustálené spojenia v skúmaných jazykoch.

Citovaná literatúra

- Bobeková, Kristína. „Korpusovolingvistická analýza kolokácií s adjektívami čierny a biely“. [V:] J. Hladký, A. Závodný (eds.) *Varia XXIX. Zborník príspevkov z XXIX. Kolokvia mladých jazykovedcov (Trnava 25.11. – 27.11.2020)*. Trnava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, pobočka pri Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, 2021, 29–36.
- Gavurová, Miroslava. „Sú na červenej planéte čierne vdovy? K viacslovným pomenovaniám s komponentom pomenúvajúcim farbu“. [V:] B. Chocholová et al. (eds.) *Jazyk a jazykoveda v pohybe II. Na počesť Slavomíra Ondrejoviča*. Bratislava: Veda, 2017, 503–518.
- Ondrus, Pavel, Ján Horecký, Juraj Furdík. *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia*. Bratislava: SPN, 1980.
- Ološtiak, Martin et al. *Viacslovné pomenovania v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015.
- Spišiaková, Mária, Nina Mocková, Elena Smoleňová. *Chromatické pomenovania s bielou a čiernou farbou v španielčine a taliančine na pozadí slovenčiny*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálnych štúdií, 2021.
- Поповић, Људмила. „О семантици назива за боје у руском, украјинском и српском фолклору“. *Зборник Матице српске за славистику* 41, 1991: 149–154.
- [Popović, Ljudmila. „O semantici naziva za boje u ruskom, ukrajinskom i srpskom folkloru“. *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 41, 1991: 149–154]

Ивић, Милка. „О зеленом коњу”. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику 37, 1994: 231–238.

[Ivić, Milka. „O zelenom konju”. Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvisiku 37, 1994: 231–238]

Станић, Данијела. „Функција беле боје у Српским народним пјесмама I Вука Стефановића Караџића”. Књижевност и језик: часопис Друштва за српскохрватски језик и књижевност 3/4, 2012: 281–295.

[Stanić, Danijela. „Funkcija bele boje u Srpskim narodnim pjesmama I Vuka Stefanovića Karadžića”. Književnost i jezik: časopis Društva za srpskohrvatski jezik i književnost 3/4, 2012: 281–295]

Pramene

Habovštiaková, Katarína, Ema Krošláková. Frazeologický slovník: člověk a příroda vo frazeológii. Bratislava: Veda, 1996.

Hvišč, Jozef, Viliam Marčok, Mária Bátorová, Vladimír Petrik. Biele miesta v slovenskej literatúre. Bratislava: SPN, 1991.

KSSJ: Krátky slovník slovenského jazyka (red. Ján Kačala, Mária Pisárčiková). Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2003. <www.slovník.juls.savba.sk> 16.05.2023.

Spasić, Želmira. Frazeološki slovačko-srpskohrvatski rečnik. Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike, Institut za slovački jezik i književnost, Zavod za izdavanje udžbenika, 1989.

SSJ: Slovník slovenského jazyka I (red. Štefan Peciar). Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1971. <www.slovník.juls.savba.sk> 16.05.2023.

SSSJ: Slovník súčasného slovenského jazyka (red. Klára Buzássyová, Alexandra Jarošová). Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006. <www.slovník.juls.savba.sk> 16.05.2023.

Záturecký, Adolf Peter. Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. Bratislava: Tatran 1975.

PCJ: Речник српскога језика. Нови Сад: Матица српска, 2007.

[RSJ: Rečnik srpskoga jezika. Novi Sad: Matica srpska, 2007]

PCKJ: Речник српскохрватскога књижевног језика. Нови Сад – Загреб: Матица српска, Матица хрватска, 1967–1976.

[RSKJ: Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika. Novi Sad – Zagreb: Matica srpska, Matica hrvatska, 1967–1976]

ФР: Ђорђе Оташевић. Мали српски фразеолошки речник. <<http://skr.rs/zNON>> 16.05.2023.

[FR: Đorđe Otašević. Mali srpski frazeološki rečnik. <<http://skr.rs/zNON>> 16.05.2023]

VIŠEČLANE LEKSIČKE JEDINICE SA NAZIVOM BOJE U SLOVAČKOM I SRPSKOM JEZIKU

Rezime

Bela boja u oba jezika se koristi za imenovanje nijanse boje slične mleku ili snegu. Pored toga, bela boja simbolizuje čistoću, nevinost, pozitivan stav, savršenstvo. Simbol je čistote, jasnoće, plemenitosti i nevinosti, mira, spokoja. Bela boja retko ima negativna značenja (*bela smrt, beli prah*).

U botaničkim i zoološkim višečlanim leksičkim jedinicama u oba jezika zastupljene su bela i crna boja. I kod imenovanja hrane, zastupljeni su pridevi beo i crn.

Crna boja simbolizuje tugu, gubitak, beznađe, očaj, prljavštinu, nezakonitost, boju ljudske rase, bes, misteriju, nešto strašno, negativno. Crna boja takođe simbolizuje nemoral, nepoštenje, loša dela, nezakonitu dobit, nešto što nije dozvoljeno. U retkim slučajevima, crna boja označava i pozitivne osobine (*crna haljina* – znak elegancije; *crni brojevi* – pozitivni brojevi).

Ključne reči: višečlane leksičke jedinice, bela boja, crna boja, slovački jezik, srpski jezik.